

Бондарчук Юлія Андріївна

к.філол.н., доц., доцентка кафедри філології та перекладу

Київський національний університет

технологій та дизайну (м. Київ)

СИСТЕМНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Розуміння феномену літературних зв'язків та контактів, яке склалося в українському радянському літературознавстві, по суті своїй, ґрунтувалося на рецептивній моделі. Воно, при цьому, не лише не виходило за рамки такої моделі в її максимально звуженому варіанті, а навіть не припускало самої можливості такого виходу, не формулювало задачі пошуку ресурсів для її – можливості – забезпечення. У цьому були свої переваги, проте виявлялася й цілком очевидна обмеженість.

Рецептивна модель давала змогу збирати та систематизувати фактаж, але була неспроможна запропонувати пояснення того, в який спосіб зібраний та систематизований на певному рівні фактичний матеріал перетворювався з простої сукупності на систему. І це при тому, що теза про системний характер світової літератури й окремих її сегментів, зокрема літератур соціалістичних країн, була одним з ударних моментів у працях частини радянських літературознавців та наукових колективів, насамперед, через те, що відкривав перед ними широкий простір для введення до наукового обігу й утвердження в ньому ідеологічних кліше, а також для концептуальних маніпуляцій із зібраними фактами. Системність світової літератури та літератур соціалістичної співдружності декларувалася, проте залишалася розпливчастою, неструктурованою, неконкретизованою належним чином. Надто велику питому вагу, до того ж, посідала ідеологічна складова, що помітно зменшувало увагу

дослідників до естетичного боку літератури, міжлітературних зв'язків, рецепції однієї національної літератури іншими національними літературами.

В.М.Жирмунський запропонував методи наукового аналізу і систематизації, які здобули визнання вчених-славістів і стали основою для нових теоретичних узагальнень. Розпочинається вивчення літературних зв'язків як системи, як невід'ємного компонента національної літератури, який супроводжує її розвиток. Мотив системності та її принципової важливості для вивчення літературних зв'язків проходить «червоною ниткою» в наступному викладі основних методологічних принципів фундаментального видання «Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті» [1, с.10-11].

На противагу такому концептуальному підходу в європейській гуманітарній науці сформувався альтернативний погляд на проблему рецепції національної літератури в інонаціональному середовищі, зосереджений на імагологічному аспекті. Одним з його прибічників виявився бельгійський учений Х.Дизерінк. Він, за словами О.Дубініної, «сформулював... те, що стане програмою імагології як галузі компаративістики: досліджувати літературу не як об'єктивну національну систему, а як тимчасові національні суб'єктивності (ідеї, образи, стереотипи), які побутують у європейському та світовому культурному просторі та генерують значну моральну напругу, що і подається в літературних текстах» [2, с.79].

Наступним етапом розвитку процесу наукової рефлексії, спрямованої на осмислення літературних зв'язків та рецепції національної літератури у світі, виявилось повернення до системного підходу, але на новому рівні й за нових умов – «нова системність». Її фундаментальні засади було сформульовано у колективній монографії «Українська література в системі літератур Європи та Америки» (1997) за редакцією Д.Наливайка, авторським колективом якого здійснено спробу поєднання вимоги системності з вимогою розкриття

імагологічного дискурсу приблизно в тому його розумінні, яке запропонував Х.Дизерінк та низка інших представників західноєвропейської компаративістики. Серед висновків та узагальнень, які при цьому було обґрунтовано, на особливу увагу, гадаємо, заслуговує теза, згідно з якою безпосередній перехід від «чистої» або «простої», позбавленої інтерпретативної складової рецепції до системності навряд чи можливий. Такий перехід неодмінно передбачає розрив поступовості, ривок, вихід за рамки, котрі обмежують процес поступового накопичення рецептивних актів. Його здійснення пов'язано з іншою категорією – інтерпретацією, за посередництва якої виявляється можливим вийти на формування образу Іншого – національної літератури у інонаціональному сприйманні та сприйнятті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вервес Г.Д. (1987) Вступ. Про основні методологічні принципи видання. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. К.: Наукова думка. Т.І. 500 с.
2. Дубініна О. (2007) Імагологічні студії" Генрі Джеймса. Літературна компаративістика: Вип. 4: Імагологічний аспект сучасної компаративістики: стратегії та парадигми: Частина II. К.: Академія. С. 72-107.
3. Жирмунський В. (1979) Порівняльне літературознавство. Наука. 358 с.
4. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Автор-укладач Ковалів Ю.І. Т.2 К.: Академія, 2007. 622 с.
5. Наливайко Д. С. (1998) Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст. К.: Основи. 578 с.